

Cuprins

• Prefață (Constantin CUCOȘ) / 7

Conținut-Index / 11

Capitolul 1. Evaluarea profesorilor – cunoașterea întrudătoare / 15

1.1. Evaluarea de limitări teoretice / 15

1.2. Evaluările cunoștințelor în domeniul evaluării / 20

1.3. Concepții ascunse evaluației / 26

Evaluarea profesorilor Evoluții și provocări

Capitolul 2. Evoluții și provocări în evaluarea profesorilor / 29

2.1. Cunoașterea întrudătoare în evaluarea profesorilor / 29

Prefață de Constantin CUCOȘ

2.2. Definiția și cunoașterea întrudătoare a evaluării profesorilor / 33

2.3. Interacțiuni și efecte perturbatoare în evaluarea profesorilor / 53

2.3.1. Interacțiuni necesare / 54

2.3.2. Logici contradictorii și efecte perturbatoare în evaluarea profesorilor / 58

Capitolul 3. Forme, teorii și modele ale evaluării profesorilor / 65

3.1. Forme ale cunoștinții. Clasificări / 65

3.2. Formative și supravețuitor, o noilețe în cunoștințele / 66

3.3. Evaluarea tradițională a profesorilor / 69

3.4. Tendințe recente în evaluarea profesorilor / 72

3.4.1. Aborduri comparațioane în ceea ce privește evaluarea profesorilor / 72

3.4.1.1. Consistența standardelor pentru cunoașterea profesorilor / 73

3.4.1.2. Structuri colaborative în evaluarea profesorilor / 75

3.4.1.3. Evaluarea valoare-additivă / 81

3.5. Modele ale evaluării / 87

3.5.1. Sistemul de evaluare a eficienței personalului (James Stronge) / 90

3.5.2. Modelul de răbdare bazat pe date (Michael Savani) / 94

3.5.3. Modelul cunoașterii și dezvoltării profesionale / 96

INSTITUTUL EUROPEAN

2016

Cuprins

Prefață (Constantin CUCOȘ) / 7

Cuvânt-înainte / 11

Capitolul 1. Evaluarea profesorilor – repere teoretice introductive / 15

- 1.1. Evaluarea: delimitări teoretice / 15
- 1.2. Evoluții conceptuale în domeniul evaluării / 20
- 1.3. Concepțe asociate evaluării / 26
- 1.4. De la evaluarea în spațiul școlii la evaluarea profesorilor / 32
- 1.5. Obiectivele și funcțiile evaluării profesorilor / 35

Capitolul 2. Premise și interogații asupra evaluării profesorilor / 41

- 2.1. Cunoașterea exigențelor profesiei didactice – premisă fundamentală a evaluării profesorilor / 41
- 2.2. Definirea calității – reper în evaluarea profesorilor / 49
- 2.3. Interogații și efecte perturbatoare în evaluarea profesorilor / 53
 - 2.3.1. Interogații necesare / 54
 - 2.3.2. Logici contradictorii și efecte perturbatoare în evaluarea profesorilor / 59

Capitolul 3. Forme, teorii și modele ale evaluării profesorilor / 65

- 3.1. Forme ale evaluării. Clasificări / 65
- 3.2. Formativ și sumativ, o problemă indisolubilă? / 66
- 3.3. Evaluarea tradițională a profesorilor / 69
- 3.4. Tendințe recente în evaluarea profesorilor / 72
 - 3.4.1. Abordări comprehensive asupra evaluării profesorilor / 72
 - 3.4.1.1. Construirea standardelor pentru evaluarea profesorilor / 73
 - 3.4.1.2. Structuri colaborative în evaluarea profesorilor / 75
 - 3.4.1.3. Evaluarea valoare-adăugată / 81
- 3.5. Modele ale evaluării / 87
 - 3.5.1. Sistemul de evaluare a eficienței profesorului (James Stronge) / 90
 - 3.5.2. Modelul de evaluare bazat pe datorii (Michael Scriven) / 94
 - 3.5.3. Modelul cadrului predării (Charlotte Danielson) / 96

Respect pentru 3.5.4. Sistemul de evaluare bazat pe valoarea adăugată din Tennessee (William Sanders) / 101

3.6. Puncte slabe ale sistemelor mai recente de evaluare a profesorilor / 102

Capitolul 4. Instrumente și metode de evaluare ale profesorilor / 105

- 4.1. Clasificări ale metodelor și surselor de date / 105
- 4.2. Descrierea principalelor metode de evaluare a profesorilor / 109
 - 4.2.1. Metodele bazate pe vizita la clasă și pe observație / 109
 - 4.2.2. Rolul directorului în evaluare / 113
 - 4.2.3. Inspecția ca formă specială a vizitei la oră / 116
 - 4.2.4. Beneficiarii educației (elevi, studenți) ca surse de date în evaluarea profesorilor / 124
 - 4.2.4.1. Evaluarea de către elevi/ studenți a calității predării profesorilor / 124
 - 4.2.4.2. Utilizarea performanțelor beneficiarilor (elevi, studenți) în evaluarea profesorilor / 126
 - 4.2.5. Portofoliul / 128
 - 4.2.6. Autoevaluarea / 132
 - 4.2.7. Testele / 135

Capitolul 5. Evoluții și dezbateri în domeniul aprecierii performanțelor profesorilor – de la global la local / 137

- 5.1. Utilizarea tehnologiei în evaluarea profesorilor / 137
- 5.2. Acordarea stimulentelor financiare pentru profesori – o problemă încă deschisă / 139
- 5.3. Evaluarea profesorilor în lume / 146
- 5.4. Evaluarea profesorilor în România / 156
- 5.5. Sisteme de apreciere a profesorilor în funcție de nivelul educațional la care predau și anii de experiență în învățământ / 162

Concluzii și recomandări pentru o evaluare relevantă a profesorilor / 173

Bibliografie / 181

Abstract / 195

Résumé / 197

Capitolul 1

Evaluarea profesorilor – repere teoretice introductive

1.1. Evaluarea: delimitări teoretice

Științele sociale încearcă să descrie și să explice diferențe fațetale ale ființei complexe *homo sapiens*. Astfel, *homo sapiens* este subiect care se joacă (*homo ludens*), care gândește (*homo cogitans*), care muncește (*homo faber*), care produce bunuri utile (*homo economicus*). În relație cu aceste dimensiuni o relevăm și pe cea axiologică, de ființă valorizatoare, *homo estimans*. Omul este prin excelență evaluator, subiect axiologic, care valorizează ceea ce trăiește. El este mează, măsoară, judecă, urmărind înțelegerea într-o grilă proprie a realității. A înțelege înseamnă să atașă obiectelor evaluate un sens și a raporta acest sens contextului. Neîncetat, omul apreciază ceea ce îl înconjoară. Acest lucru nu înseamnă că el se formalizează permanent. Din contră, omul trăiește în interrelații și, deși înconjurat de norme culturale, el le depășește prin autonomia sa. Evaluând, el dă sens acțiunilor sale. Nu putem să separăm evaluarea de sens. Prin urmare, o primă încercare de definire a evaluării ar fi următoarea: *evaluarea este o activitate specific umană de atribuire a sensurilor, de construcție a semnificațiilor, „o lectură particulară a realității”* (expresia îi aparține lui Hadji, 1990). Această acceptiune asupra evaluării este foarte largă, vorbim aici de evaluare într-un sens general, ca acțiune de emitere de judecăți în mod spontan asupra lumii înconjurătoare. Toate contextele de viață oferă ocazii pentru aprecieri. Orice poate fi apreciat: ținuta, corporalitatea, gesturile, vorbirea, relațiile sociale, performanțele de orice fel. Evaluarea este un construct cultural. Au existat întotdeauna practici de evaluare spontane. Ele exprimă o apreciere, mai mult sau mai puțin nuanțată, de la agreabil la dezagreabil, de la bine la rău, de la frumos la urât (Schneider, 2004).

În general, dicționarele explicative oferă următoarele explicații pentru verbul „a evalua”: 1) a determina; 2) a stabili prețul, valoarea, numărul, cantitatea; 3) a calcula, a socoti, a aprecia. Evaluarea este, prin urmare, asociată verificării, judecării, aprecierii, măsurării, estimării, controlului, emiterii de verdicte etc. Prezentăm câteva definiții ale specialiștilor pentru conceptul de evaluare:

Respect pentru *Evaluarea este procesul determinării măsurii în care obiectivele educaționale sunt realizate* (Robert Tyler, 1950, apud Glasman și Nevo, 1988, p. 33).

Prin evaluare este desemnat procesul prin care se urmărește gradul de realizare a unei activități, în raport cu ceea ce ne-am propus inițial; aprecierea rezultatelor prin comparație cu obiectivele propuse spre realizare constituie aspectul cel mai important al evaluării (Emil Păun, 1979, p. 32).

Evaluarea este un act deliberat și social organizat conducând la producerea unei judecăți de valoare (Jean-Marie Barbier, 1983, p. 43).

Evaluarea este „culegerea sistematică de informații cu privire la activitățile, caracteristicile și rezultatele programului în scopul de a face judecăți despre program/proces, pentru a îmbunătăți eficiența, și/sau a informa deciziile cu privire la dezvoltarea viitoare” (Patton, 2008, p. 23).

„[...] evaluarea se referă la acea activitate prin care sunt colectate, prelucrate și interpretate informațiile privind starea și funcționarea unui sistem, a rezultatelor pe care le obține, activitate ce conduce la aprecierea acestora pe baza unor criterii și prin care este influențată evoluția sistemului” (I. T. Radu, 2000, p. 14).

Evaluarea este „un demers de identificare a valorilor” (Constantin Strungă, 1999, p. 9).

Evaluarea este „utilizarea metodelor de cercetare socială pentru a investiga sistematic eficiența programelor de intervenție socială” (Rossi, Lipsey și Freeman, 2004, p. 28).

Din analiza acestor definiții putem răspunde, în mod cert, la două întrebări. O primă întrebare ar fi: care este rostul evaluării? Se intrevede răspunsul: evaluarea vizează realizarea unei judecăți de valoare, care trimit mai departe la luarea unei decizii. Raportarea la valoare este foarte frecventă în definițiile asupra evaluării, fiind pentru mulți autori o marcă distinctivă. Judecata de valoare ne permite să distingem între evaluare și alte activități de analiză a funcționării unei realități, cum ar fi controlul. Renumitul autor Scriven (1991, p. 139) trimite la același referențial, valoarea.

Evaluarea se referă la procesul determinării meritului, importanței și a valorii cuiva, ori a produsului acestui proces. Termenii utilizati pentru a desemna acest proces sau o parte din el includ: aprecierea, analiza, verificarea, critica, examinarea, notarea, inspectarea, judecata, revizuirea, studierea, testarea [...] Evaluarea procesului implică în mod normal o oarecare identificare a standardelor relevante ale meritului sau valorii, o oarecare investigare a perfor-

Respect primanțelor evaluanzilor cu privire la aceste standarde; și o anumită integrare sau sinteză a rezultatelor pentru a obține o evaluare generală sau un ansamblu de evaluări asociate.

Legătura indisolubilă dintre valori și evaluare este sugerată și de etimologia conceptului. O incursiune utilă pe acest teren este realizată de Otilia Clipa (2008), care sistematizează următoarele trasee: 1) *evalesco, evalescere, evaliu* (lat.) cu sensul de „a se întări, a căpăta putere, a putea, a se dezvolta, a valora, a prevala”; 2) *valeu, valere, valiu* (lat.) se traduce prin a fi puternic, a avea forță, a fi sănătos, a fi puternic, moral, a avea tărie de caracter; 3) *assidere* (corespunzător *assessment*, în limba engleză), cu înțelesul de „a sta lângă”. Conchide autoarea: „Evaluarea este privită ca putere, ca întărire, prin acest proces ambii participanți devenind mai puternici, cu mai multe criterii de analiză, mai stăpâni pe ceea ce știu că știu sau că nu știu” (Clipa, 2008, p. 20).

O a doua întrebare ar fi: cum ajungem la această judecată de valoare? Barbier (1985) precizează că evaluarea este un proces de transformare a reprezentărilor, al cărui punct de plecare va fi o reprezentare factuală a unui obiect, și punctul de sosire – reprezentarea normativă, ideală a aceluiși obiect. Deci, vom compara date de ordin factual și date de ordin ideal. Mai concret, evaluarea presupune (Barbier, 1985):

- un material de lucru (referitul) constituie dintr-un anumit număr de date concrete considerate ca reprezentative pentru realitatea pe care dorim să-o evaluăm;
- un mijloc de lucru: referentul evaluării, constituie din obiectivele urmărite independent de actul evaluării, din normele sau criteriile datorită căror o valoare este atribuită datelor concrete ale referitului.

Deci, putem spune că atunci când evaluăm construim o imagine a realității observate (ceea ce Barbier a numit „referitul”) și o comparăm cu caracteristicile așteptate ale acestei realități (ceea ce el numește „referent”). și pentru Paquay (2004) a evalua nu înseamnă numai a culege informații despre un obiect, persoană sau o acțiune, ci a compara ceea ce percepem (ceea ce vedem sau măsurăm) cu ceea ce așteptăm.

Hadjî (1990) vorbește despre evaluare ca operațiune de intersectare și creare de legături. A evalua înseamnă a încerca să stabilești legături, trecheri între diferite niveluri, marcând distanța care separă două realități: realitatea celui care construiește și formulează judecata de valoare și realitatea la care se referă această judecată.

Jean-Marie Barbier (1985) distinge între trei forme ale judecății de valoare: judecăți implicate (asociate evaluării implicate), judecăți spontane (în evaluarea spontană) și judecăți instituite (în cazul evaluării instituite). Diferența între cele trei forme se bazează pe natura implicită sau explicită a celor trei componente ale evaluării: procesul evaluării, judecata de valoare și utilizarea judecății

de valoare. În evaluarea implicită doar utilizarea judecății de valoare este explicită, ea devenind vizibilă doar prin efectele sale. Această primă manifestare a evaluării poate fi văzută ca un act social universal. Fiecare curs al acțiunii implică o apreciere asupra valorii sale. În evaluarea spontană, judecata de valoare este vizibilă doar prin afirmarea, formularea sa. Judecata de valoare și utilizarea sa sunt explicite, dar nu sunt nici social organizate, nici exprimate de către persoane recunoscute social pentru a realiza asta. Evaluarea instituită este în întregime vizibilă ca produs al unui proces social specific, ale cărui etape principale sunt clar organizate. Ea presupune instrumente și metodologii specifice, persoane autorizate social pentru a o realiza, și rezultate formale care pot fi utilizate. Pentru Linda Darling-Hammond (2008), judecările evaluative informale nu sunt suficiente, pentru că ele sunt afectate de preferințe, pe când evaluarea formală, sistematică face explicit criteriul pe care se bazează. Evaluarea sistematică elimină părtinirile, este colectivă și are scopuri variate (creștere, responsabilizare).

O primă propunere de definiție pentru conceptul de evaluare, utilă nu doar în spațiul educațional, ar fi următoarea: *evaluarea este o activitate complexă de culegere, analiză și interpretare a unor date care să sprijine realizarea unei judecăți de valoare informate cu privire la performanțele și potențialul cuiva sau a ceva (proces, produs), și mai departe, luarea unei decizii. Interpretarea informațiilor se realizează prin procedee specifice, care presupun comparația între starea de fapt și starea ideală.*

Realizăm următoarele observații în legătură cu definiția: în primul rând, „judecata de valoare” este conceptul central al definiției, în jurul căruia gravitează celelalte concepte. În această lucrare vom situa în centrul reflecției relația indisolubilă dintre valori și evaluare. Orice evaluare se concretizează prin interogația asupra valorilor (intelectuale, morale, estetice etc.), pe care o presupune întotdeauna. În al doilea rând, evaluarea nu este o simplă apreciere, ci un proces sistematic, bazat pe criterii explicite. Judecata de valoare și luarea decizilor sunt cele două etape ale aceluiași proces. Orice decizie se ia plecând de la o judecată de valoare asupra acțiunilor sau performanței indivizilor, în raport cu obiectivele (implicite sau explicite).

Leopold Paquay (2004, p. 14) ia în considerare următoarele dimensiuni ale practicilor de evaluare în general:

Obiecte (referenți): Ce este estimat? Ce fațete? Cu privire la ce facem estimarea? Ce criterii? Ce indicatori?

Funcții: Pentru ce se evaluatează? Care sunt scopurile? Care sunt mizele?

Actori: Cine estimează? Pentru cine?

Momente: Când facem evaluarea? În ce contexte?

Modalități: Cum putem estimă? Cu ce instrumente? Cu ce dispozitive? Ce tip de procesare a datelor? Ce medii de comunicare?

Aceste linii de caracterizare vor fi urmărite și în studiul de față.

Respectiv Nu este o nouitate faptul că evaluarea este omniprezentă în toate sec喬arele societății: experți evaluatează programele sociale, medicii evaluatează pacien喬ii, profesorii evaluatează elevii etc. Alături de evaluare, monitorizarea, controlul, auditarea, supervizarea sunt fenomene sociale și organiza喬ionale încorporate în politici și practici de conducere a activitășilor umane. Aceste procese complexe de asigurare a calitășii vin în întâmpinarea revendicărilor sporite de asumare a responsabilitășilor de către diferi喬i actori sociali. Orice produs material sau spiritual, orice activitate umană au devenit obiecte ale evaluării, deoarece evaluarea face parte din procesul continuu de ameliorări și adaptări ale unei întreprinderi umane. Ca praxis social și cultural, ea devine parte a sistemelor și rutinelor destinate să îmbunătășească activitășile din diferite domenii (Furubo, 2013).

Evaluarea este deja un megaconcept aplicat unui câmp uriaș: câmpul cunoașterii și ac喬iunii umane. În sine, evaluarea presupune ea însăși o complexă activitate de cunoaștere, reflec喬ie și decizie; este „scheletul logic care stă la baza procesului” (Scriven, 2008, p. 39). Astăzi, putem afirma cu certitudine că evaluarea a devenit un obiect de studiu distinct care încearcă să determine știin喬ific valoarea a ceva, în vederea unei utilizări (Odell Buttler, 2015). Pentru Michael Scriven (2008) evaluarea este o transdisciplină, respectiv o disciplină care are statut independent și care este, de asemenea, folosită ca instrument metodologic sau analitic în mai multe știin喬e. Alături de statistică, design, comunicare, logică și etică, evaluarea este un alt candidat pentru „coroana transdisciplinară”, deoarece este un element esen喬ial în toate celelalte discipline academice. În această calitate, ea este un instrument care ajută la stabilirea distinc喬iei între știin喬ă și pseudo-știin喬ă. În ultimii ani evaluarea s-a afirmat ca disciplină autonomă, nu doar cu un număr mare de persoane care lucrează în acest domeniu profesional – peste 60 de șări au în prezent o asocia喬ie profesională a evaluatorilor – dar și cu metodologii și concepe specifice (Scriven, 2008).

Cercetătorii în știin喬ă evaluării au sarcina de a furniza dovezi pentru a ghida construc喬ia unui program și pentru a evalua rezultatele sale. Ca atare, ei lucrează având ca obiect una dintre cele mai mari așteptări – aducerea independen喬ei și obiectivitășii cu privire la elaborarea diverselor politici publice. Ei se confruntă cu provocări uriașe, având în vedere complexitatea interven喬iilor moderne și fondul politicizat al tuturor investiga喬iilor. Specialiștii în evaluare au răspuns cu un portofoliu mare de tehnici de cercetare și, prin asocia喬iile lor profesionale, au înfiin喬at sisteme de stabilire a standardelor pentru evaluare și pentru acreditarea practicienilor în evaluare (Pawson, 2013). În aceste vremuri turbulente, de criză, evaluarea ca știin喬ă poate căpăta un rol special: acela de a ne învă喬a să prevenim și să diminuăm efectele evenimentelor catastrofice (Furubo, 2013).